

Eugen Franković

Institut za povijest umjetnosti, Zagreb

**Identitet Hrvatske.
Primjer Dubrovnika**Rasprava – Thesis
predana 28. 12. 1994.

Identitet zemlje i naroda možda je inicijalna i vjerojatno vršna tema kulturološkog i historiografskog istraživanja. U francuskoj historiografiji to je predmet knjige što je nastajala u razdoblju koje je vjerojatno bilo najpovoljnije da iznese rezultat: iz pera Fernanda Braudela potkraj njegove aktivnosti, u trenutku pune zrelosti »nouvelle histoire« i još za vrijeme nesmanjenog elana škole. Djelo je nastalo; ono je publicirano, nažalost, nezavršeno. Nezavršen je, dakako, po logici stvari, zaglavni kamen zgrade. Nenapisana je ostala četvrta knjiga – tema odnosa i tenzija prožimanja, kontinentskih i globalnih, jedinstva povijesnog vremena, nesavršenosti njegovih ritmova, uvijek posebnih.¹

S identitetom, identitetom zemlje, često se operira suviše olako. Pokušavaju se naći neke oznake koje su svima poznate i razumljive pa ih onda plasirati kao »prepoznatljive« u odnosu na neki grad, kraj ili cijelu zemlju i narod. Dosjetljivost takve vrste stekla je pravo nametljivog promoviranja, vrednovanja, rangiranja i klasifikacije. U marketinškim operacijama takvi se postupci smatraju uobičajenim i opravdanim, premda ih nitko ne uzima suviše ozbiljno nego tek kao prirodan dodatak glavnom poslu. U turizmu reklamiranje na taj način je već prava obveza, dio struke, manira »faha«.

Učvršćeni u važnim poslovnim sferama, ti se postupci šire na druga područja, određuju vrlo nisko razinu veoma složenih pitanja koja jesu presudna za kolektivnu svijest. Simplifikacije na tom polju ne pomažu ni onim svrhama kojima su tobože prilagođene, jer redukcija kulturne razine nikako nije prednost. Stoga proizvoljni izbor nekih imena, događanja i mjesta ili predmeta što ih se brzopleto povezuje uz skup oznaka identiteta i plasira gotovo kao identitet sam, ima stvarni učinak suprotan proklamiranom. Kompromitira mogućnosti istinskog susreta s identitetom, relativizira same vrijednosti identiteta, postiže ravnodušnost umjesto znatizelje, potiskuje i zakriva vrijednost identiteta patvorinama.

Kakve su to vrijednosti identiteta suprotne pojmu patvorenja? Fernand Braudel u djelu *L'identité de la France*, među posljednjim, zapravo oprostajnim riječima, upozorava da identitet Francuske objašnjava njezinu sudbinu i da ona, Francuska, u identitetu nalazi svoje istinske temelje.

Identitet je, prema Klaiću, »istovjetnost, podudaranje, izjednačavanje, potpuna jednakost, priznanje da netko ili nešto zaista jest ono čime se prikazuje (utvrditi nečiji identitet), da je netko zaista osoba o kojoj se radi; skup značajki koje neku osobu čine onom koja jest.«² Klaić definira identitet na individualnom planu, ali ako individualiziramo zemlju kao »osobu«, dva se pisca podudaraju u definicijama. Identitet je, dakle, bitna kvalitativna odrednica koja utvrđuje individualnost u njezinoj samobitnosti te samosvijesti kao svijesti o identitetu. Ona je, drugačije rečeno, memorija iskustva postojanja na nekom prostoru. Odatle prvi pristup analizi pobližeg sadržaja zahtijeva da se usmjeri prema povijesnom vremenu u određenom prostoru. Tema prostor-vrijeme otvara pogled na pitanje identiteta zemlje.

Prostor je konstanta vremena: on je isti, promjene su u vremenskom tijeku. No i sva raznovrsnost prostora postoji u jednom istom vremenskom trenutku: vrijeme je konstanta prostora. U tom fenomenološkom mrežištu sav je beskraj povijesnog razvoja identiteta zemlje i naroda.

Teritorij, granice, oblik zemlje

Hrvatska se na prvi pogled iskazuje sa dva duga usporedna poteza s kratkom vezom među njima. Ta su dva poteza komunikacijski

Sažetak

Raspravlja se pojam identiteta, opisuju povijesni razvoj identiteta Hrvatske, njezine granice, oblik zemlje, teritorijalna struktura, karakteristike područja, kulturne formacije, specifična iskustva, prednosti, uvjetovanosti i dileme, potencijali, tenzije i perspektive.

Na primjeru Dubrovnika analizira se fenomen regionalne formacije, povijesni razlozi, aktualni problemi i razvojne mogućnosti specifičnog identiteta zemlje i njezinih dijelova.

Dubrovnik se definira kao maritimna struktura cijeloga prostora Republike, kao fenomen »natprostora« pomorskih i drugih internacionalnih veza i kao kultura mira održana tijekom posljednjih 350 godina dubrovačke neovisnosti.

prostori, neizbježni prometni pravci od sjeverozapada prema jugoistoku Europe. Veza među njima na krajnjem je zapadu Hrvatske, formirala se oko ne manje važnog trećeg komunikacijskog pravca. On vodi od zemalja na sjeveru Europe do njezinog krajnjeg juga. Pred sam osvit povijesti čovječanstva grčki mit koji transponira geografske predodžbe, mit o Argonautima, unosi u sustav prostornih uvida grčkog svijeta i današnje Hrvatske zemlje. Dapače, prema interpretaciji suvremene znanosti, tragičan rasplet na kraju mitskog putovanja locira se u prostor Osora.³ Ključna uloga tog maloga grada, presudnog komunikacijskog položaja, fiksirana je time u dramatskoj tenziji velikog luka povijesnog vremena zemlje. »Povijesne su činjenice, u svojoj biti, psihološke činjenice...«, rekao bi Marc Bloch, pred ovom slikom duboke, posljednje istine o sudbini zemlje. Jer »ljudske se sudbine unose u fizički svijet«. ⁴ Unosili su ih zatim grčki kolonizatori iz Sirakuze, u realnosti a ne samo kroz mit, prodirući, s osloncem na otočka uporišta, u cijeli arhipelaški prostor priobalnog mora današnje Hrvatske, unoseći tako prvi povijesni sloj civilizacije u nas. Slijedi rimsko prodiranje koje, ustalivši se definitivno poslije gotovo dva stoljeća borbi s ilirskim plemenima, u samo nekoliko godina uspijeva dovršiti cestu Salona–Vindobona.⁵ Tako se u zemljopis upisuje vertikalna komunikacija od unutrašnje obale mora do najistaknutije točke na limesu carstva. Ta će vertikala postati vertikalom prometnog križa Hrvatske. Na njoj i s njom u vezi zbivat će se najdramatičniji trenuci hrvatske povijesti jer je ona posljednja linija postojanja: dok postoji, ostaju bar »*reliquiae reliquiarum*«, bez nje niti one.

Panonska paralela pravac je još keltskih prodora, Rimljanima nužna kopnena veza s istokom, Hrvatima bazično Slovinje, onako branjeno od kneza Posavskog u ratu protiv Franaka, obranjeno za Tomislava u ratu protiv Mađara.⁶ Koliko je važan taj komunikacijski pravac za cijelu Europu pokazuje prvi križarski rat: jedna vojska skreće, kod Beča, od doline Dunava i prolazi trasom između Save i Drave. Druga istovremeno prolazi Dalmacijom. U svijesti Europe koja se pokrenula hrvatski je komunikacijski pravac potpuno jasan, izvjestan i neizbježan.⁷ Oblik Hrvatske nije dakle čudan ili čak defektan. Prirodan je, premda izuzetan. Zato je vidljiva konstanta dominantnih sila povijesti u hrvatskom prostoru.

Multiregionalna organizacija prostora

Hrvatski je prostor policentričan, diverzificiran, regionalno nagašen. Hrvatska je, inicijalno, mnogo kompaktnija. Težište je rane srednjovjekovne države u prostoru između Zrmanje i Cetine. Pozadina je, sa središtem u Kninu, mnogo dublja. Zapadna je Bosna »turska Hrvatska«, za europske kartografske autoritete, još u 18. stoljeću. No prevladava tendencija »dugog trajanja« na presudnim komunikacijskim pravcima. Hrvatska se širi – ne zauzima i ne otima nego asimilira snagom vitalnosti osmoza – duž obale, duž sjeverozapadne vertikale (Gradišće u pučkoj svakodnevnici, Požun u političkom feudalnom vrhu podsjećaju na domašaj te tendencije) i u panonskom međurječju. Dubrovnik postaje vitalna i reprezentativna točka hrvatske civilizacije na krajnjem jugu. Istra se održava u nacionalnom korpusu usprkos izostavljenim političkim vezama. Sistem stepenica kraških polja u vezama obale i unutrašnjosti čini te veze stabilnim i logičnim ali vrlo specificiranim u svakom pogledu. Ukupan je rezultat izrazita regionalna diverzifikacija. Ona je gospodarska, kulturno-psihološka, dijalektološka do iznenađujućih ekstrema. Međutim, ona je polivalentna i vrlo usklađena s realnim okolnostima i istinskim uvjetima života. Ona prije svega stvarno pripada ljudima.

Aglomeriranje, zemlja gradova

Hrvatska je zemlja gradova. Njihovo je podrijetlo dijelom prastaro, kao što je to u Istri koju ispunjavaju urbana naselja prahistorijske osnove. Antički su gradovi stradavali u prvom naletu seobe naroda. No znatan dio obalnih gradova i gotovo svi otočki gradovi preživjeli su valove rane seobe. Nakon toga slijedi postupna obnova tih urbanih centara kao bitna značajka hrvatske povijesti. Ona se sastoji u polaganom prodiranju u stare gradove i razvoju nove uloge gradova u medijevalnoj strukturi hrvatskog prostora. Gradovi nisu politički potpuno podvrgnuti sve do kraja hrvatskog kraljevstva. Održali su stanovitu autonomiju, promjenjivu ali neprekidnu. Civilizacijski slom nije bio potpun, postoji kontinuitet većih obalnih gradova. Slika razvoja cijele zemlje time je osobita, u mnogočemu posve izuzetna. Hrvati su jedini slavenski narod latinske jezične tradicije u kulturnoj praksi sa živim tlom antičke civilizacije u urbanim jezgrama života. Preko te kulturološke posebnosti, čak izuzetnosti hrvatskih gradova prelaze bizantska dominacija, hrvatska srednjovjekovna moć, venecijanska podvrgavanja, vlast ugarskih kraljeva, tursko osvajanje, ali za sve to vrijeme oni jesu urbana središta europskih razvojnih ritmova u kulturnom, gospodarskom, pravnom, religioznom i psihološkom smislu, jesu središta moći, bogatstva, znanja, vještina i perspektiva. I neprestano se, premda neujednačenim ritmom, kroatiziraju te znače – bez obzira na formalne statuse prava i obespravljenosti – nosivi model aglomeriranja u hrvatskom prostoru i uporišta cjelokupne civilizacije Hrvatske. Dubrovnik je dokaz i najbolji primjer te tvrdnje.

Primjer Dubrovnika

1. Toponim: trajanje inicijalnoga

U vezi s nastankom Dubrovnika osobit je toponomastički problem: onaj hrvatskog imena Dubrovnik. Opće je prihvaćeno shvaćanje da taj toponim potječe od pojma *suma, dubrava*, koja se zamišlja u nizini u zapadnom predjelu kasnijeg gradskog područja. Premda su prirodne činjenice mogle biti baš takve kako se pretpostavlja, ipak toponim ne bi trebalo shvaćati toliko jednostavno. Jer toponim je imenovanje, nominacija, *nomen est omen* a ne posljedica puke navike, dugotrajnog ponavljanja očite fizičke činjenice koju vrijeme ustaljuje u nazivu mjesta. U svjetlu novijih istraživanja praslavenskoga mita – o čemu se naša stručna javnost već niz godina informira zahvaljujući izvanredno značajnim rezultatima istraživanja akademika Radoslava Katičića – imamo razloga ispitati opravdanost mnogih naših toponomastičkih shvaćanja.⁸ Pokazalo se da su mnogi toponimi koje smo shvaćali tek kao hrvatske, starohrvatske, ranoslavenske, zapravo, sve to ali u smislu pripadanja jednom koherentnom sustavu poimanja svijeta koji čovjeka okružuje: oni pripadaju mitskom svijetu. Ti toponimi sadrže prikriven semantički sloj mnogostruke važnosti u prostorno-historiografskim istraživanjima. Dubrovnik stoga ne bi trebalo uzimati kao banalni naziv po slučajnoj botaničkoj činjenici – koju valja dopustiti – nego kao sveto mjesto za mitskog čovjeka prazajednice. Dubrava je sveti gaj. Pojam vrlo istaknut u mitskom kompleksu – jedan od stožernih – oko kojeg se grade ostali u cjelokupnom sustavu praslavenskoga mita humane i prirodne reprodukcije. Varijanta dopušta i pojam *dub, te stup (stolp) i dubrava* kao izveden ili prenesen pojam. Kako god bilo, nije riječ o banalnom nego o reprezentativnom toponimu. Samo se tako mogao ukorijeniti i definitivno održati. Historiografsko razumijevanje te distinkcije ima višeslojno značenje. Prvi sloj: *dubrava, Dubrovnik* toponim je iz najdublje

starine hrvatskog naseljavanja. Sljedeći: *Dubrovnik* prirodno traje *ab initio*, uz *Ragusu* kako traje proces simbioze dviju populacija, da bi naposljetku ostao tu gdje se nalazi i danas. Dubrava u Dubrovniku nije nekadašnja botanička činjenica i njezin ostatak u toponimu, nego je prisutnost ljudske zajednice legitimirane pravom da nominira svoj sakralni topos i snagom da ga održi kao urbani toponim.

2. Historijsko-geografski aspekti, uloga Otranta

Početak je Dubrovnika u seobi naroda s propašću Epidaura i naseljavanjem hridine na obali u zapadnom dijelu današnjega grada. Dubrovnik nasljeđuje najkraću pomorsku vezu između Italije i Balkanskog poluotoka, kroz Otrantska vrata, na glavnom antičkom pomorsko-kopnenom putu između Rima i Konstantinopolija.⁹ Nasljeđuje jer drugi ili nisu preživjeli seobu (kao Narona) ili se Dubrovnik brže i povoljnije od njih razvijao (neretljansko pomorstvo, Bar, Drač, primjerice). Dubrovnik prevladava u vezama istočne obale Jadrana s Normanima i zatim s gradskim komunama, susjedima na apulijskom dijelu talijanske obale (Bari, Molfetta, Barletta, Brindisi) s kojom održava pravi snop raznovrsnih stabilnih trgovačkih i drugih veza. Taj se proces širi prema Ankoni i Raveni, Rimu, zatim Firenci, prema Pizi na zapadu Italije i potom Genovi i Napulju te Siciliji, što je naposljetku značilo sa španjolskom državom, najvažnijim političkim partnerom Dubrovnika. Tako je postupno nastajala vrlo kompleksna, ne samo trgovačka nego komunikacijska situacija koja Dubrovnik razvija ritmom općeg napretka najrazvijenijih dijelova Europe i iznosi ga na visoko mjesto svijeta kojem pripada.¹⁰

3. Historijsko-topografski aspekti; maritimna formacija dubrovačkog prostora

Dubrovnik postupno povećava ektramuralni teritorij, kupnjom i ratovanjem. Prvotno je to Astoreja, uska i kratka traka stjenovitog i brdskog kopna uz more od Cavtata do Zatona.¹¹ Teritorijalne akvizicije Republike zaključene su 1419. (1426) godine, kupnjom Konavala. Dubrovačke granice od tada ostaju nepromijenjene (osim jedne kasnije nebitne korekcije na inicijativu samog Dubrovnika i s njegovim političkim motivom). Kakav je taj definitivan oblik dubrovačkog teritorija? Vrlo uzak, uz sam grad krajnje uzak i vrlo izdužen, osobito prema sjeveru. Položaj je grada u odnosu na cjelinu teritorija, izrazito ekscentriran. Analizirajući dubrovački zemljovid malo ćemo razabrati studijem i analizom dubrovačkog tla preko specifičnih zemljišnih zbiljanja u agraru i zemljoposjedu. Potrebno je uključiti pogled s mora, vidjeti tlo dubrovačkog prostora na *portolanu*.

Prostor Republike sterc se između dva krajnja, vrlo istaknuta rta: rta Oštro na krajnjem dijelu Prevlake i rta Lovišće na krajnjem dijelu Pelješca. Rtovi su kritične točke i oslonci maritimnog prostora i egzistencije ljudske zajednice vezane uz more. Antički bi Grci na takve *svete* pozicije postavili Posejdonov hram. Dubrovčani su na njih izbili svojom suverenitetom i održali ga tamo sve do kraja. No rtovi su tek najistaknutije točke dubrovačkog prostora. Sav je prostor Republike maritimno koncipiran jer slijedi velike prilazne pomorske trase, olakšava plovidbu na njima, osigurava ih, kontrolira i brani. Pomorski su putovi također i glavni unutrašnji putovi u Republici – ne oni kopneni. Uz njih su prirodne luke i sidrišta. To je prostor ribolova i svakog uživanja mora. Cijelo je područje Dubrovačke Republike arhipelaški prostor formiran kao ansambl terestričke navigacije. Po svojoj navigacijskoj polifunktionalnosti usporediv je s lagunarnim akvatorijem Venecije. Naizgled malen i uzak, dubrovački prostor nije skučen nego pružen i vrlo raznovrstan – obuhvaća sve što je

Dubrovniku bilo nužno ali ništa što bi mu bilo nepotrebno. Treba razabrati: teritorij Republike je savršen, idealan.

4. Medij mora, strukture »natprostora«

Maritimna se komponenta, dakle, širi i kopnom, cijelim prostorom pomorske zemlje. No taj tip *strukture života* ne ograničava se na vlastitu zemlju. Jednom stvorene, te se strukture prenose, crpe snagu iz novih izvora. Dubrovčani ploveći i trgujući ne prenose tek terete i ne stječu samo novac u tom poslu. Trgovačke se veze ustaljuju, trgovci se naseljavaju u lukama i u unutrašnjosti stranih zemalja. Nastaju njihove kolonije, faktorijske, slijede ih poslanici s proširenim političkim misijama. Diplomacija se zatim ustaljuje i locira u konzulatima; oni djeluju u diplomatskoj sredini, osobito velikih metropola, stječu informacije, postizu presudnu orijentaciju svoje zemlje i utječu u svim pravcima koji su u korist Republike. Dubrovnik postaje faktor međunarodne politike. Dubrovački poslanik u Istanbulu uživa pravo obraćati se sultanu na hrvatskom jeziku i saslušati odgovor preveden na hrvatski. Dubrovački trgovci postaju bankari u tuđini; njihov je utjecaj u financijskoj sferi značajan, u Engleskoj neko vrijeme među vodećima. Oni prenose dubrovački novac u svijet, s njim i međunarodni monetarni status Dubrovnika i financijsku moć. Sve se to zbiva širom Europe u inicijalnoj fazi presudnih ekonomskih procesa. Dubrovčani postaju poznati i istaknuti ljudi a mali Dubrovnik vrlo utjecajan i time zaštićen u međunarodnim odnosima.¹² Dubrovnik se proširio na golemim područjima novih struktura života koje djeluju mimo nasilja i podvrgavanja. Zato ne izazivaju otpore, smanjuju one koji postoje. Dubrovnik je ostvario silnu kompenzaciju svog malog teritorija osloncem na medij mora, osvojio je golemi »natprostor« koji ne postoji fizički ali postoji realno. Naposljetku, osvojio je budućnost – za svoje baštinike – jer je riječ i o »natprostoru« u našim danima.

5. Prostor mira

Dubrovnik od polovice 15. stoljeća ne ratuje. Ne napada nikoga, izbjegava sve napade. Njegov prostor postaje oaza mira i ostaje to oko 350 godina. Grad se utvrđuje silnim fortifikacijama, ali one nisu koncipirane kao gnijezdo za napad, nego kao neprelazna prepreka iznenadnom napadaču. Uz golemu trgovačku flotu nema ratnih brodova (brodovi se naoružavaju, ali da se brane, ne za rat). Postoji tek jedna ili dvije »galijice«, laki brzi brod za izviđanje ili intervenciju u incidentima. Dubrovnik ima jaku brodogradnju, stvorio je jedan od najboljih teških brodova u 16. stoljeću, ali ratni brodovi se ne grade (»galijice« grade i održavaju strani specijalisti iz Napulja, u malom arsenalu). Čak je i glavni oružar Republike uvijek stranac.

Formiranje prostora dubrovačkog ladanja u duhu humanističkih ideja u izravnoj je vezi i s tom povijesnom, kulturološkom i psihološkom atmosferom dubrovačkog ambijenta. Teško je naći neku drugu sredinu u epohi renesanse u kojoj je antički *otium* u tolikoj mjeri dobro stvarnih okvira života. Arhitektonski koncepti i oblici dubrovačkih ljetnikovaca, njihova lokacija, odnos prema okolišu i ukupna priroda formacije prostora u izravnoj je relaciji s kategorijama koje valja imenovati kulturom mira.¹³

6. Mentalitet: baza povijesti, plazma kulture

Dubrovačka umjetnost kristalizira povijesno vrijeme dubrovačkih 11 stoljeća. Ona je uvijek obaviještena, posjeduje izrazitu izvornost, dostiže visoke vrhunce, snažno formira koherentan ambijent. No i Dubrovnik ima svoje granice. Malen, neprestano ugrožavan, usprkos velikom bogatstvu trajno je oprezan i štedljiv

osim što je promišljen i radišan. Dubrovnik ne voli promjene, osobito ne nagle, zazire od nepoznatoga, više voli čekati nego pogriješiti. Dubrovnik nikada nije osnovao univerzitet. Kasno je otvorio tiskaru. Dubrovnik ne impresionira isticanje – osim u korist Republike i ako to isticanje drugi zapaze i pohvale. Podigao je samo jedan spomenik svom zaslužnom građaninu – Mihi Pracatu, jer je ostavio sav veliki imetak stečen plovidbom i trgovinom Republici i jer je Dubrovčanima ispričao priču o gušterici koju je još u svojoj mladosti jednom promatrao kako satima neuspješno pokušava popeti se na vrh glatko klesanog zida, padajući mnogo puta natrag, sve dok nije naposljetku ipak uspjela i nestala iza zida prema nekom svom cilju. »Za čitav sam život upamtio tu životinjicu«, bila je poruka koja je više od svega impresionirala Dubrovčane. Riječ je o mentalitetu, bazičnom sloju ljudske povijesti. Dubrovnik je stoga briljantan kristalizator i uzoran sedimentator. Treba ga cijeliti mjerama koje je sam utvrdio. Ocjena će tako biti ispravno utemeljena i bit će validna svuda i uvijek, jer ono što je Dubrovnik utvrdio za sebe odnosi se na sve što je njemu analogno.

Glavni grad, konvergentnost, amalgamiranje

Zagrebu ipak treba posvetiti posebnu pažnju jer je tema metropole vršna tema identiteta zemlje. Na mjestu na kojem komunikacijska vertikala hrvatskog prostora, koja prema unutrašnjosti prenosi sve veze obalne longitudinalne, siječe kopnenu longitudinalnu, postoji još brončanodobno ljudsko stanište. Žarište života na tome mjestu povijest je morala promovirati u glavni grad Hrvatske jer je to mjesto urbani topos bez konkurencije u općoj formaciji prostora zemlje. Povijest je to izvela postupno, gotovo nezamjetljivo, dugim nizom poteza koji kao da su centrirani. Tim

bolje za metropolske referencije Zagreba. Ali tim teže za njegove odgovornosti.

Ključna je uloga Zagreba da amalgamira konvergentnost poliregionalne strukture Hrvatske. Postoji samo jedan način da hrvatska metropola uspješno odigra tu ulogu. Više od toga izaziva otpore i dovodi do blokade, manje od toga previđa pitanja i uskraćuje odgovore. Najteža je uloga koju se može odigrati samo na jedan način. Ali, na sreću, i Zagreb ima prirodni hrvatski sluh za posebno i osobito.

Zemlja komunikacije; prisutnost u svijetu, granice

Hrvatski je identitet – nameće se kao zaključak – u otvorenosti prema okolini, susjedima, ali podjednako prema dalekim zemljama, prema svijetu. Hrvatske su granice ekstremne; njezin je maritimni prostor, s oko šest tisuća kilometara ukupne dužine svih obala, napet na rtove Savudrije i Oštrog, preko vanjskih otoka, potpuno otvoren. Prostorni je ideogram takve geografske konstelacije jasno koncipiran. On je u isto vrijeme i nedodirljiv i nužan jer je temeljen na optimumu ekstrema. Ne može se iz konstrukcije šatora ukloniti »samo« stožerni stup niti iz broda »samo« kobilica. Hrvatske granice jesu opna opnokrila. To ne znači da su neobranjive. Njih brani hrvatska civilizacija. Ona je u tome oprobana mnogostoljetnom kulturom Dubrovnika. Kulturom dubrovačkog državnništva, politike, diplomacije. I iznad svega kulturom rada važnog za sve. To su ideje vodilje najvećih hrvatskih umova tijekom cijelog tisućljeća. One su jezgra misli i djelovanja Hermana Dalmatina, Ivana Stojkovića – Stoicusa, Matije Vlačića - Ilirika, Jurja Križanića i Ruđera Boškovića. Misli su to i djelovanja u samom vrhu vertikale hrvatskog kulturnog identiteta.

Bilješke

1.
Fernand Braudel, *L'identité de la France*, Arthaud, Paris, 1986.
2.
Bratoljub Klaić, *Rječnik stranih riječi*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1983.
3.
Radoslav Katičić, *Podunavlje i Jadran u epu Apolonija Rodanina*, Godišnjak Akademije nauka i umjetnosti BiH, 7, Sarajevo, 1970, 114-121.
Mate Križman, *Antička svjedočanstva o Istri*, Čakavski sabor, Pula i dr., Pula-Rijeka, 1979.
4.
Marc Bloch, *Apologie pour l'histoire ou métier d'historien*, Armand Colin, Paris, 1993.
5.
Grga Novak, *Prošlost Dalmacije*, Hrvatski izdavački bibliografski zavod, Zagreb, 1944.
6.
Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1980.
7.
Georges Duby, *Atlas historique*, Larousse, Paris, 1987, 56.
8.
Radoslav Katičić, *Nachlese zum urslawischen Mythos vom Zweikampf des Donnergottes mit dem Drachen*, u: Wiener Slavistisches Jahrbuch, Band 34/1988, 57-75. **Isti**, *Hoditi-roditi. Tragom tekstova jednoga praslavenskog obreda plodnosti*, Studia ethnologica, vol. 1, Zagreb, 1989, 45-63. **Isti**, *Pretorijanci kneza Borne*, »Starohrvatska prosvjeta«, ser. III, sv. 20, Split, 1990, 65-83. Posljednje citirano djelo ne odnosi se izravno na mit nego otvara pogled »u vremensku dubinu bogatstva jezične izražajnosti« uz »početke hrvatske kneževine, kada se ona od Sklavinije pretvarala u ranosrednjovjekovnu državu«.
9.
Ta je veza mnogo starija od rimskog prometnog sustava, seže u najdublju starinu komunikacija između Balkanskog i Italskog poluotoka i trajno ima ključnu ulogu za zbivanje u cijelom jadranskom prostoru. Za razumijevanje tih civilizacijskih konstelacija osobito važno: **R. Katičić**, *Diomed na Jadranu*, Godišnjak Akademije nauka i umjetnosti BiH, knjiga XXVII, Centar za balkanološka ispitivanja, knjiga 25, Sarajevo, 1989. Valja izdvojiti zaključnu formulaciju iz posljednjeg pasusa tog teksta, prema kojem temelj autorovoj analizi »nisu pojedina mjesta i krajevi nego plovni putovi po kojima su se uspostavili dodiri i ostvarivali susreti«.
10.
Vinko Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808.*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1980.
Francis W. Carter, *Dubrovnik (Ragusa)*. A Classic City-state, Seminar Press, London & New York, 1972.
Jorjo Tadić, *Španija i Dubrovnik u XVI. v.*, Beograd, 1932.
11.
Josip Lučić, *Prošlost dubrovačke Astoreje*, Dubrovnik, 1970.
Stjepan Krivošić, *Stanovništvo Dubrovnika i demografske promjene u prošlosti*, Zavod za povijesne znanosti JAZU u Dubrovniku, Dubrovnik, 1990.
12.
Ilija Mitić, *Dubrovačka država u međunarodnoj zajednici (od 1358. do 1815)*, JAZU i NZMH, Zagreb, 1988.
Veselin Kostić, *Dubrovnik i Engleska 1300–1650*, Beograd, 1975.
13.
Nada Grujić, *Ladanjska arhitektura dubrovačkog područja*, Institut za povijest umjetnosti, knj. 9, Zagreb, 1991.
Josip Luetić, *Pomorci i jedrenjaci Republike Dubrovačke*, NZMH, Zagreb, 1984.

Summary**Eugen Franković****Identity of Croatia, the example of Dubrovnik**

This paper discusses the problem of identity, and describes the historical development of the identity of Croatia, its borders, its shape, territorial structure, geographic characteristics, cultural formation, specific experiences, advantages, conditions and dilemmas, potentials, tensions and perspectives.

On the example of Dubrovnik the author analyzes the phenomenon of regional formation, historical conditions, current problems, and prospects of development of the specific identity of the country and its parts.

Dubrovnik is defined as a maritime outpost of the entire Republic, a kind of »superstructure«, in which are concentrated maritime and other international relations, and which is marked by the culture of peace, that prevailed here in the last 350 years of Ragusan independence.